

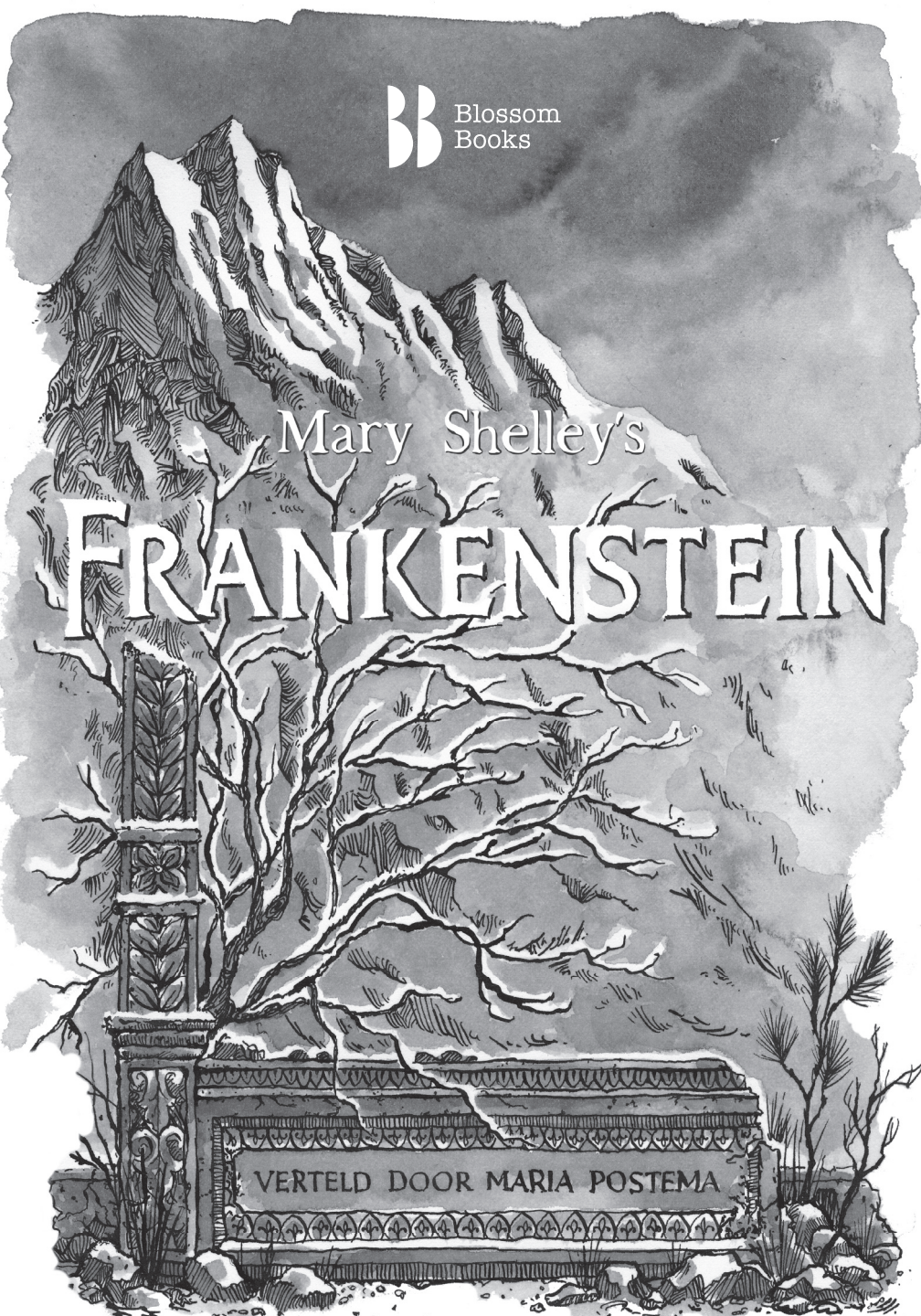
FRANKENSTEIN

B Blossom
Books

Mary Shelley's

FRANKENSTEIN

VERTELD DOOR MARIA POSTEMA

Twitter mee: #Frankenstein
Vind de auteur: @Maria_Postema
Vind ons: @blossombooks

NUR 285 / IPP190401
© MMXIX Maria Postema
© MMXIX Blossom Books
Illustraties © MMXIX Sophie Pluim
Omslagontwerp: Sophie Pluim
Opmaak binnenwerk: Studio L.E.O.

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie
in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

**Wil je ons iets vragen of vertellen? Dat kan! Stuur een mailtje
naar info@blossombooks.nl of vind ons op blossombooks.nl.**

Voorwoord

Op de vraag welke klassieker uit de wereldliteratuur ik zou willen hertalen, antwoordde ik meteen: *Frankenstein* van Mary Shelley uit 1818. Niet alleen omdat het geschreven is door een meisje van achttien (!), maar ook omdat het typisch zo'n boek is waar iedereen van gehoord heeft, terwijl het nog maar weinig gelezen wordt. De titel roept onmiddellijk een beeld op: meestal iets met een gestoorde professor, al dan niet vergezeld door een gebocheld hulpje, en een groen monster met schroeven in zijn hoofd dat tijdens een hevig onweer zwijgend tot leven komt. *It's alive!*

Dat is het beeld dat in de loop der jaren door de verfilmingen onderdeel van onze populaire cultuur is geworden. Maar het échte verhaal is lang niet zo bekend. Veel mensen weten zelfs niet eens dat Frankenstein niet de naam van het 'monster' is, maar dat van zijn schepper, de jonge Zwitserse wetenschapper Victor Frankenstein. En is het wezen, dat zelf nooit een naam krijgt, eigenlijk wel zo'n monster?

Met deze bewerking heb ik geprobeerd om het boek voor zo veel mogelijk lezers (opnieuw) toegankelijk te maken. De taal is opgefrist, maar de structuur is hetzelfde gebleven: een raamvertelling in de vorm van een briefroman, een genre dat in Mary's tijd erg populair was. Je moet dus niet gek opkijken als we ons straks ineens rond de Noordpool bevinden, waar Robert Walton, ontdekkingsreiziger, het hele verhaal per brief aan zijn zus Margaret uit de doeken zal doen.

De thema's van *Frankenstein* zijn nog altijd actueel. Ook in onze tijd is er sprake van razendsnelle wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen – bijvoorbeeld op het gebied van kunstmatige intelligentie – waarvan we de gevolgen nauwelijks kunnen overzien. Maar bovenal is het een verhaal over het verlangen naar liefde en geborgenheid, over het

nemen van je verantwoordelijkheden – en over wat er kan gebeuren als je dat niet doet. Het is een boodschap die tweehonderd jaar na de eerste editie nog niets aan kracht heeft ingeboet: liefde brengt liefde voort, terwijl angst, afwijzing en haat een monster creëren. Moge het een les voor ons zijn.

Maria Postema

Schepper, heb ik u gevraagd om mij als mens
Te vormen uit mijn klei? Heb ik u verzocht
Mij uit het duister te verheffen?

uit: *Het paradijs verloren*, John Milton

DEEL 1

Het verhaal
van
Robert Walton

FRANKENSTEIN

Uit de brieven van kapitein Robert Walton,
ontdekkingsreiziger, aan zijn zus Margaret

Onderweg naar de Noordpool, 5 augustus 1797

Lieve Margaret,

Er is zoiets vreemds gebeurd, dat ik het onmiddellijk moet opschrijven. Afgelopen maandag, op 31 juli, werd mijn schip vrijwel geheel ingesloten door ijs. De situatie werd behoorlijk gevaarlijk, want er was ook nog eens een dichte mist opgekomen. We besloten om bijgedraaid te blijven liggen, in de hoop dat de omstandigheden en het weer zouden verbeteren. Rond een uur of twee trok de mist op en zagen we overal om ons heen enorme, grillige ijsschotsen zover het oog reikte. Mijn bemanningsleden waren onrustig en zelf was ik eerlijk gezegd ook nogal gespannen, want er bestond een kans dat het schip vermorzeld zou worden. Maar toen doemde er ineens een bizarre verschijning op, die ons het dreigende pakijns deed vergeten...

Maar ach, lieve zus, jij hebt natuurlijk geen idee hoe mijn reis tot nu toe is verlopen. Ik zal je eerst even bijpraten, want ik weet hoeveel zorgen jij je altijd maakt als ik weg ben.

Mijn tocht is vorig jaar december begonnen: toen ben ik via Sint-Petersburg naar de Russische havenstad Archangelsk gereisd. Daar heb ik in maart van dit jaar een schip gehuurd en

dappere, betrouwbare bemanningsleden gezocht. En eind juni was het zover: ik ging op weg naar de Noordpool!

Ik voel me net een klein jochie dat met zijn vriendjes in een bootje de rivier gaat verkennen. Ik ben zo benieuwd of de theorieën waar zijn en het ijs inderdaad zal plaatsmaken voor een kalme, open zee. Wie weet wat een wonderbaarlijke en oogverblindende gebieden ik ga ontdekken... In het land waar het maar zelden donker wordt kun je alles verwachten. En ja, natuurlijk hoop ik uit alle macht dat ik een vaarweg naar de Stille Oceaan zal vinden. De hele wereld zal me dankbaar zijn!

Misschien kom ik ook wel te weten door welke bijzondere kracht de naald van het kompas wordt aangetrokken en doe ik ontdekkingen over zon, maan en sterren. Ik brand in elk geval van nieuwsgierigheid naar dit deel van de wereld, waar nog nooit iemand is geweest. En die nieuwsgierigheid is groot genoeg om alle bezwaren, gevaren en angst voor de dood de kop in te drukken.

Margaret, jij weet als geen ander hoezeer ik naar deze expeditie heb uitgekeken. Van het begin af aan gloeide mijn hart van enthousiasme, want niets geeft zoveel houvast en rust als een doel waarop je je kunt richten. Ik heb de verhalen van mijn voorgangers gelezen – en omdat ik nooit goed onderwijs heb gehad, heb ik alles zelf moeten ontdekken. Zes jaar lang heb ik me op deze reis voorbereid. Ik heb mijn lichaam laten wennen aan zware omstandigheden, ik heb meegevaaren met walvisvaarders, ik heb kou, honger, dorst en slaapgebrek getrotseerd. Overdag werkte ik harder dan de andere matrozen en 's nachts studeerde ik wiskunde, geneeskunde en andere

natuurwetenschappen waar ik mijn voordeel mee zou kunnen doen.

En nu, op mijn achtentwintigste, vind ik dat ik succes heb verdiend. Ik had ook een gezapig luxe-ventje kunnen leiden, maar ik verkies de eer boven de verlokkingen van rijkdom. O, kreeg ik maar van iemand de bevestiging dat het allemaal gaat lukken! Aan durf en vastberadenheid heb ik geen gebrek, maar soms zie ik het ineens niet meer zitten en verlies ik alle hoop. De reis zal lang en zwaar zijn en het uiterste van me vergen, en ik moet zowel bij mezelf als bij mijn bemanning de moed erin houden. Ik kan de huivering – deels van plezier, deels van angst – waarmee ik ben vertrokken nauwelijks omschrijven. Ik ga onbekende gebieden ontdekken, het land van mist en sneeuw. Zal ik jou ooit nog terugzien, als ik over de eindeloze zeeën ben gevaren en via het zuidelijkste puntje van Afrika of Amerika ben teruggekeerd? Ik durf niet op een goede afloop te hopen, maar ik wil ook niet denken aan wat er gebeurt als het níét goed afloopt.

Het enige wat op deze reis ontbreekt, lieve zus, is een vriend. Bij succes heb ik niemand om mijn vreugde mee te delen, en als ik door wanhoop word overmand, heb ik niemand die me bij kan staan. Ik verlang naar het gezelschap van een man die met me meeleeft, die me begrijpt. Ik heb niemand in mijn buurt die vriendelijk maar dapper is, ontwikkeld en geleerd, die dezelfde smaak heeft als ik, die mijn plannen kan toejuichen of bijstellen. Zo'n vriend zou de tekortkomingen van je arme broer goedmaken! Ik ben te temperamentvol en te ongeduldig, al ben ik voorzichtig en slim genoeg om mijn mannen niet

onnodig in gevaar te brengen. Ik ben niet roekeloos en je weet dat ik mijn hoofd koel houd. Maar ach, het heeft geen zin om te klagen: hier op zee zal ik geen vriend vinden, al zijn mijn bemanningsleden stuk voor stuk prima kerels.

Het is nu begin augustus, en na een maand varen zijn we nog altijd omringd door ijs. En wat we de afgelopen week hebben meegemaakt... Zoals ik al schreef, lagen we tussen de ijsschotsen te wachten tot de mist optrok. Toen dat gebeurde, zagen we een soort lage koets, vastgemaakt op een slee en voortgetrokken door honden, die zo'n achthonderd meter verderop in noordelijke richting reed. De slee werd bestuurd door een wezen dat eruitzag als een man, maar dan veel groter. We volgden de reiziger met onze verrekijkers tot hij tussen de ijsbergen verdween.

We waren met stomheid geslagen. We gingen ervan uit dat we honderden kilometers van enig land verwijderd waren, maar deze verschijning leek erop te wijzen dat we minder ver bij de bewoonde wereld vandaan waren dan we dachten. Door al het ijs konden we echter onmogelijk de achtervolging inzetten. Twee uur later stak de wind op en 's avonds kwam het schip los. Maar uit angst voor de ijsbergen besloten we voor anker te blijven tot het licht werd, en ik maakte van de gelegenheid gebruik om een paar uur te slapen.

Bij het krieken van de dag ging ik weer aan dek en zag ik dat alle mannen aan één kant van het schip stonden – het leek wel alsof ze met iemand in zee praatten. Het bleek een slee, net zo een als we al eerder hadden gezien, die 's nachts

op een schots naar ons toe gedreven was. Slechts een van de honden had het overleefd, maar in de slee zat een man, en mijn bemanning probeerde hem over te halen aan boord te komen. In tegenstelling tot de andere reiziger leek deze man geen barbaarse bewoner van een of ander onontdekt eiland, maar een Europeaan. Ik liep naar de reling en mijn stuurman zei: 'Dit is onze kapitein, en hij zal u niet op open zee laten creperen.'

Toen de vreemdeling me zag, zei hij in het Engels, maar met een Frans accent: 'Voordat ik aan boord kom, wil ik graag weten wat uw bestemming is.'

Je kunt je wel voorstellen hoe verbaasd ik was om die vraag te horen uit de mond van een man in zo'n benarde situatie! Ik had gedacht dat hij de redding die mijn schip bood met beide handen zou aangrijpen. Maar goed, ik antwoordde naar waarheid dat we op ontdekkingsreis naar de Noordpool waren.

Dat leek hem tevreden te stemmen en hij besloot aan boord te komen. Mijn hemel, wat zag hij eruit. Zijn armen en benen waren bijkans bevroren en hij was uitgemergeld en uitgeput. We droegen hem naar binnen, maar daar viel hij bij gebrek aan frisse lucht meteen flauw. Terug op het dek brachten we hem bij door hem in te wrijven met brandewijn en hem een paar slokken te laten drinken. Zodra hij weer tekenen van leven vertoonde, wikkelden we hem in dekens en zetten hem bij de afvoerpijp van het fornuis. Daar at hij wat soep, waar hij erg van opknapte.

Pas na twee dagen kon hij weer praten, en ik was een paar keer bang dat hij door de ontberingen zijn verstand had

verloren. Toen hij een beetje was bijgekomen, bracht ik hem naar mijn hut, waar ik hem zo veel mogelijk zelf verzorgde.

Het is een heel bijzondere man, Margaret. Hij heeft vaak een wilde, haast krankzinnige blik in zijn ogen, maar als je iets aardigs voor hem doet begint hij helemaal te stralen. Ik heb nog nooit iemand ontmoet die zo vriendelijk en innemend kan zijn. Het grootste deel van de tijd is hij echter somber en in zichzelf gekeerd, en soms knarst hij met zijn tanden alsof hij zich wil ontdoen van een zware last die hij met zich meedraagt.

Toen mijn gast zich wat beter begon te voelen, kostte het me grote moeite om mijn mannen bij hem uit de buurt te houden, want die wilden van alles van hem weten. Ik weigerde hem te vermoeien met hun nieuwsgierigheid, hij moest rust houden! Maar op een dag vroeg een van de bemanningsleden: 'Waarom bent u in zo'n vreemd voertuig zo ver over het ijs gereisd?'

Zijn blik betrok en hij antwoordde: 'Om iemand te zoeken die voor me op de vlucht is.'

'En reisde de man die u achtervolgde ook per slee?'

'Ja,' antwoordde mijn gast.

'Dan hebben wij hem gezien, want de dag voordat u aan boord kwam zagen we een gedaante in een slee die door honden over het ijs werd getrokken.'

Daar keek de man van op, en hij stelde allerlei vragen over de richting waarin de duivel, zoals hij hem noemde, was gereisd.

Toen we later die middag in mijn hut zaten, zei hij: 'U en uw mannen zijn ongetwijfeld nieuwsgierig, maar uit beleefdheid vraagt u niets.'

‘Dat klopt,’ antwoordde ik glimlachend. ‘Het zou erg ongemaniert zijn om al mijn vragen op u af te vuren terwijl u er zo slecht aan toe bent.’

‘Maar u hebt me wel uit een uitzonderlijke, gevaarlijke situatie gered – u hebt me uit de dood laten opstaan.’ De man staaarde een tijdje voor zich uit.

Na een paar minuten vroeg hij of ik dacht dat de andere slee verwoest was door het kruierende ijs. Ik zei dat ik dat niet wist, want het ijs was pas na middernacht gebroken en toen had de reiziger misschien al een veilige plek bereikt.

Daarna wilde de vreemdeling voortdurend naar boven om de andere slee te zoeken, maar ik heb hem overgehaald om in de hut te blijven, want hij is nog veel te zwak voor de extreme kou hier. Ik heb beloofd dat er altijd iemand de wacht zal houden om hem te waarschuwen zodra er iets of iemand in ons blikveld verschijnt.

Mijn gast is inmiddels aardig opgeknapt, maar hij is erg stil en duldt eigenlijk alleen mij in onze hut. Maar hij lijkt zo kalm en vriendelijk dat mijn mannen hem ontzettend interessant vinden, ook al spreken ze hem nauwelijks. Zelf beschouw ik hem inmiddels als een broer, en ik voel erg met hem mee. Hij moet wel een bijzonder goede kerel zijn, dat hij zelfs nu hij zo’n wrak is nog zo sympathiek overkomt.

Een week later: 13 augustus 1797

Lieve zus, eerder zei ik nog dat ik midden op zee geen vriend zou treffen, maar nu heb ik een man ontmoet die volgens mij een boezemvriend zou kunnen worden, als hij niet zo immens verdrietig zou zijn. Ik raak steeds meer op hem gesteld. Hij wekt tegelijkertijd ongelooflijk veel bewondering én medelijden bij me op. Zo'n nobele man die zich zo ellendig voelt, dat doet iets met je. Hij is vreselijk zachtvaardig en toch heel slim, hij weet ontzettend veel en is ongekend welbespraakt.

Hij is redelijk hersteld en zoekt voortdurend aan de reling naar de slee die de zijne voorging. Maar ondanks zijn malaise toont hij alsnog oprechte belangstelling voor anderen en hij vraagt me het hemd van het lijf. Ik heb hem eerlijk verteld dat ik hier bijzondere ontdekkingen hoop te doen en dat het mijn grootste droom is om een doorvaart naar de Stille Oceaan te vinden. Hij leek mijn openhartigheid te waarderen en heeft een paar wijzigingen in mijn plan voorgesteld, die ik erg nuttig vond. Hij komt zeker niet betweterig over: hij lijkt werkelijk begaan met de mensen om hem heen.

Toch trekt hij zich vaak somber terug; ik denk dat hij dan zijn neerslachtigheid probeert te bedwingen. Ik heb mijn best gedaan om zijn vertrouwen te winnen, en volgens mij is dat gelukt. Laatst vertelde ik dat ik altijd heb verlangd naar een vriend die me begrijpt en me met raad en daad terzijde kan staan. Ik ben geen man die goedbedoeld advies meteen als kritiek opvat. 'Ik heb alles zelf moeten doen,' vertelde ik, 'en

misschien vertrouw ik niet genoeg op mijn eigen kunnen. Mijn metgezel moet slimmer zijn dan ik en meer levenservaring hebben, zodat hij me steun en bevestiging kan bieden. Ik geloof echt dat ware vriendschap mogelijk is.’

‘Daar ben ik het helemaal mee eens,’ antwoordde de vreemdeling. ‘Wij mensen zijn niet compleet zonder iemand om ons heen die slimmer, aardiger en beter is dan wijzelf. Want dát zou een ware vriend moeten zijn, om onze zwaktes en tekortkomingen te compenseren. Ik had ooit een vriend, de nobelste man ooit, dus ik weet waar ik over praat als het over vriendschap gaat. Jij hebt nog een heel leven nog voor je; de wereld ligt aan je voeten. Maar ik ben alles kwijt en kan niet opnieuw beginnen.’

Hij kreeg een gelaten, verdrietige uitdrukking over zich die dwars door mijn ziel sneed en trok zich terug in onze hut.

Nog een week later: 19 augustus 1797

Gisteren zei de vreemdeling tegen me: ‘Je hebt vast wel begrepen, kapitein Walton, dat ik ongekend zware tegenslagen heb gehad. Ik was eigenlijk van plan om de herinneringen daaraan mee te nemen in mijn graf, maar jij hebt me van gedachten doen veranderen. Ook ik was ooit gretig op zoek naar kennis en informatie, net als jij, en ik hoop vurig dat het uitkomen van jouw wensen geen giftige slangenbeet zal blijken, zoals bij mij het geval was. Ik weet niet of je iets aan mijn rampzalige verhaal hebt, maar als je het wilt horen, zal

ik het vertellen. Wellicht kun je er nog iets van leren. Je zult het waarschijnlijk niet geloven, zulke bizarre dingen heb ik meegemaakt, maar het is echt allemaal waar.'

Ik was blij dat hij aanbood om zijn relaas uit de doeken te doen, maar ik was ook bang dat hij zich daardoor nog ellendiger zou gaan voelen. Natuurlijk wilde ik zijn verhaal dolgraag horen, niet alleen uit nieuwsgierigheid, maar ook omdat ik hem waar mogelijk wilde helpen, en dat zei ik dan ook.

'Ik waardeer je medeleven,' zei hij, 'maar het heeft geen zin: mijn lot is bezegeld. Ik wacht nog op één ding, en dan kan ik met een gerust hart sterven. Ik begrijp hoe je je voelt,' zei hij toen hij zag dat ik hem wilde onderbreken, 'maar je vergist je, mijn vriend, als ik je zo mag noemen. Mijn lot staat vast: als je mijn verhaal hoort, begrijp je dat er geen ontkomen aan is.'

Hij zei dat hij de volgende dag aan zijn verhaal zou beginnen, en die belofte vervulde mij van dankbaarheid. Ik heb me voorgenomen om als het lukt elke avond in zijn eigen woorden op te schrijven wat hij heeft verteld. En als ik drukken, kan ik in elk geval aantekeningen maken. Voor jou is het gewoon een spannend verhaal, Margaret, maar voor iemand als ik, die het uit zijn eigen mond heeft gehoord, wordt dit een document dat ik hopelijk ooit met genegenheid zal teruglezen.

Wat nu volgt, is dus het verhaal van de vreemdeling die hier op dit schip mijn vriend is geworden, zoals hij dat in mijn hut aan me heeft verteld. Het is het verhaal van Victor Frankenstein.

DEEL 2

Het verhaal
van
Victor Frankenstein

I

Ik ben Victor Frankenstein, zoals je inmiddels weet. Ik zal je eerst iets over mijn achtergrond vertellen, want die heeft immers bepaald wie ik ben.

Ik kom uit een vooraanstaande familie in Genève. Mijn vader heeft diverse belangrijke publieke functies bekleed en werd alom gerespecteerd in de stad. Hij trouwde pas op latere leeftijd, met de dochter van een zijn beste vrienden. Dat kwam zo: de vriend in kwestie was een rijke koopman die door een ongelukkige samenloop van omstandigheden al zijn geld verloor. De man loste zijn schulden af en vertrok uit schaamte zonder iets te zeggen met zijn dochter Caroline naar een andere stad. Mijn vader wilde hem opzoeken en zijn hulp aanbieden, maar hij wist niet waar zijn vriend naartoe was verhuisd. Toen hij het adres eindelijk gevonden had, trof hij daar Caroline aan, die huilend over de doodskist van haar vader gebogen zat. Ze had tien maanden voor haar zieke, berooide vader gezorgd, en uiteindelijk was hij in haar armen gestorven. Mijn vader nam het arme kind mee terug naar Genève en bracht haar onder bij een kennis. Twee jaar later trouwde hij met haar.

Er was dus een groot leeftijdsverschil tussen mijn ouders, maar ze

hielden oprecht van elkaar. Mijn vader droeg mijn moeder op handen en ging tot het uiterste om het haar naar de zin te maken. Ze had een zwakke gezondheid door alles wat ze had meegemaakt en zodra ze getrouwd waren, verhuisden ze naar Italië, vanwege het zachte klimaat. Daar kwam ik als oudste kind in een warm nest terecht. Mijn eerste herinneringen zijn de tedere armen van mijn moeder om me heen en de liefhebbende glimlach waarmee mijn vader naar me keek. Ik was hun speelmaatje, hun alles – het onschuldige, hulpeloze wezen dat hun door God geschonken was en dat ze met zorg en liefde moesten opvoeden. Of ik gelukkig of ongelukkig zou worden, hing van hen af, daar waren ze van overtuigd. Ze voelden zich diep verantwoordelijk voor het jongetje dat ze op de wereld hadden gezet, en mijn hele jeugd kreeg ik met zachte hand de ene les na de andere in geduld, naastenliefde en zelfbeheersing.

Ik bleef lang hun enige nakomeling, maar mijn moeder wilde graag nog een dochtertje. Toen ik een jaar of vijf was, maakten we een reis langs de grens van Italië en verbleven we een week aan de oever van het Comomeer. Mijn ouders, barmhartig als ze waren, gingen bij de hutjes van de armen langs. Vooral mijn moeder zag dat als méér dan een plicht: het was een noodzaak, een drang. Zij was zelf ook gered na een tijd vol ontberingen, nu was het haar beurt om anderen te helpen.

Op een dag, toen mijn vader naar Milaan was, nam mijn moeder me mee naar een bijzonder troosteloos hutje, vol in lompen gehulde kinderen die duidelijk in grote armoede leefden. Een boer en zijn vrouw, hun ruggen krom van het harde werken, gaven net een karig maal aan vijf hongerige peuters. Een van de kleintjes viel ontzettend op tussen de anderen, en mijn moeder kon haar ogen niet van het meisje afhouden. Ze leek wel uit een ander gezin te komen, want de andere kinderen hadden donkere ogen en zagen eruit als taaie landlopertjes, maar dit meisje was slank en blond.

Ze had glanzende, goudkleurige lokken, helderblauwe ogen en een lief, gevoelig gezichtje. Het was een engeltje.

De boerin zag mijn moeder vol verbazing en aanbidding naar het lief-tallige meisje kijken en vertelde haar verhaal. Het kind was de dochter van een Milanese edelman die overleden was of in de gevangenis zat, dat was niet duidelijk; haar Duitse moeder was in elk geval in het kraambed gestorven. De vriendelijke boer en boerin hadden de zorg voor het meisje gekregen toen het nog een stuk beter met hen ging, en toen de vader van het meisje uit beeld verdween, bleef het kind bij haar pleegouders wonen. En in dat armzalige onderkomen was ze opgebloeid, mooier dan een roos tussen donkere braamstruiken.

‘Ik heb een heel mooi cadeautje voor mijn lieve Victor,’ had mijn moeder die middag lachend tegen me gezegd. ‘Je krijgt het morgen.’

En toen mijn vader terugkwam uit Milaan, zat ik in de gang van onze villa te spelen met een engelachtig meisje – zo mooi dat ze licht leek te geven. Mijn moeder praatte hem snel bij: ze had met de pleegouders overlegd en uiteindelijk hadden die ermee ingestemd om het meisje aan mijn ouders over te dragen. De boer en boerin waren dol geweest op het lieve kind, maar ze vonden het niet eerlijk om haar zo’n zwaar, armoedig bestaan te laten leiden als ze elders een veel beter leven kon krijgen.

Zo was Elizabeth Lavenza in het huis van mijn ouders terechtgekomen – de beeldschone, aanbeden metgezel met wie ik lief en leed deelde. Vol kinderlijke ernst nam ik mijn moeders woorden letterlijk. Ik beschouwde Elizabeth als de mijne en ik zou haar beschermen, liefhebben en koesteren. Alle complimentjes die ze kreeg, vatte ik op als waardering voor mijn eigendom. Er zijn geen woorden om onze band in uit te drukken: ze was meer dan een zusje, want tot haar dood zou ze enkel de mijne zijn.